

Statsministerens tale i Tönsberg
mandag 27. september 1954.

Da Regjeringen i juni i fjor la fram sitt langtidsprogram, ble det karakterisert som valg-agn, et "draumkvede" som ikke hadde noe med virkeligheten å gjöre.

Det er foreløpig bare gått 9 måneder av de 4 år som programmet gjelder for. Det er derfor for tidlig å si noe sikkert om i hvor stor utstrekning Langtidsprogrammet vil la seg realisere. Likevel kan det være nyttig å se litt på hvorledes utviklingen hittil har artet seg, sett i forhold til programmets målsetting. Jeg må da plage dere med nokså mange tall. Men det er vanskelig å unngå det.

- 2 -

Programmet sier at vi - under forutsetning av rimelige konjunkturer - skal øke produksjonen med 12% og levestandarden med 15% i løpet av 4 år. Det er det vi kaller Langtidsprogrammets hovedalternativ. Hvis derimot prisene på verdensmarkedet utvikler seg ugunstig for oss, må vi regne med at vi ikke kan oppfylle denne målsetting. Men likegyldig hvorledes utviklingen kommer til å arte seg, vil vi ha som mål å holde full sysselsetting.

Vår utenriksøkonomiske stilling har som ventet ikke vært god i år. I 1. halvår hadde vi et underskudd i vare- og tjenestebalansen på 428 mill. kr. Dette er bedre enn i 1. halvår i fjor. Men hvis vi skal greie å øke produksjonen med 12% og heve levestandarden med 15% innen utgangen av 1957,

må vi etter hvert få bedre balanse i vår utenriksøkonomi. Riktignok kan vi ha håp om å dekke ganske store underskudd ved hjelp av lån. Men lånemulighetene er ikke begrenset. Det som gir oss grunn til å vente en forandring til det bedre ^{bl.a.)} er ^{at}

import^{en} av skip vil bli vesentlig redusert i 1956 og 1957. Samtidig vil nye eksportbedrifter skaffe oss større valutainntekter.

En produksjonsøking på 12% pr. år i løpet av 4 år gir et årsgjennomsnitt på 3%. Det ser nå ut til at den samlede produksjonsøking i år vil bli om lag 4%, altså 1% mer enn etter Langtidsprogrammets hovedalternativ. Det er industrien som bærer det vesentligste av produksjonsøkingen. I 1. halvår

i år var industriproduksjonen 7% høyere enn i 1. halvår i fjor og henimot dobbelt så stor som i 1939. Men også skogbruk, fiske og hvalfangst ligger godt an

Når det gjelder elektrisitetsproduksjonen, har det vært en øking^{na/} i fjor på 15%. Men samtidig er det offentliggjort nye beregninger for vår samlede elektrisitetsproduksjon som viser at de gamle tallene var for pessimistiske. De nye tallene viser at vi allerede i dag forsyner godt og vel 9/10 av landets befolkning med elektrisk strøm. Etter Langtidsprogrammet hadde vi ikke regnet med å kunne gjøre det før i 1957.

Trass i de tiltak Regjeringen har måttet sette i verk for å begrense investeringene i boligbyggingen, vil vi i år

~~ansvarlig~~ ligge foran Langtidsprogrammets gjennomsnitt på det område. Vi er stort sett også på høyde med programmet hovedalternativ når det gjelder skolebygging og nydyrking. Og vi er kommet godt i gang når det gjelder vegbygging og bedre helsestell.

Vareeksporten har også utviklet seg gunstig. Den økte i mengde med nesten 20% i 1. halvår i år, sett i forhold til 1. halvår i fjor.

Når det gjelder arbeidsmarkedet har fallet på sysselsatte aldri vært så stort som det var i august måned.

Men hva med levestandarden? Her kommer jeg inn på det problemet som er mest aktuelt i dagens situasjon, nemlig prisutviklingen. Det karakteristiske for situasjonen er at

mens produksjonen og investeringene er større enn Langtidsprogrammet forutsetter, er den alminnelige levestandard ikke økt tilsvarende. I juli i år viste levekostnadsindeksen en oppgang på 7% i forhold til samme tid i fjor. Dette svarer omtrent til økingen i lønningene i industrien i samme tidsrom. Sammenlikner en hele 1. halvår i år med 1. halvår i fjor, er bildet noe gunstigere. Men stort sett skulle tallene peke i retning av stillstand når det gjelder industriarbeidernes reallønn. Oppgaver over detaljomsetningen viser imidlertid at forbruket har fortsatt å stige. Spørsmålet er da om det foreligger en skjev utvikling, om industriarbeiderne er blitt hengende etter, mens de befolkningsgrupper som ikke har fast lønn har fått en større andel av forbruksøkningen enn de skulle ha. Men det ville være forhastet å si at det bare er de rike som

er blitt rikere. Forbruket av melk viser en stigning på 3,7% fra 1. halvår i fjor til 1. halvår i år. Ost er gått opp med 6,1%, egg 4%, margarin 8%, og kaffe 6,6%. Dette er alt sammen alminnelige forbruksvarer. En så stor øking av forbruket av matvarer kan ikke skyldes at en liten gruppe av velhavende mennesker har begynt å spise mer. En må regne med at de mest velstående forbruk av melk, ost, margarin osv. har vært omtrent konstant etter at rasjoneringen på disse varer opphørte . Heller ikke kan økingen skyldes befolkingstilveksten, som er bare 1% hvert år. Følgelig må forbruksøkningen være kommet mennesker med et alminnelig inntektsnivå til gode.

Men også forbruket av flere varer som er mer luksus-

betonte, er gått sterkt opp fra 1. halvår i fjor: Brennevin med 9%, sjokolade og sukkervarer med 12%, radioapparater med 11,5%, kjøleskap 65%, personbiler 38%. Trafikken med jernbaner og bilruter, og kinobesøk, er også økt .
at
Grunnen til Landsorganisasjonen i vår gikk inn for en nokså forsiktig tariffpolitikk er *kjent ar de fleste.* Sekretariatet var for det første klar over at en alminnelig og betydelig øking av lønningene ville slå ut i prisstigning. Erfaringene viser, som det er blitt sagt, at hvis spiralen først begynner, så tar prisene heisen mens lønningene må gå trappene. Landsorganisasjonens ledelse regnet også med at en stor øking i lønningene måtte føre til økt etterspørsel etter importvarer. Det ville bidra til å øke underskuddet i utenrikshandelen. Et høyere kostnadsnivå ville dessuten minske mulighetene for å få avsatt våre eksportvarer på

verdensmarkedet. Dette ville forverre utenriksøkonomien ytterligere.

Regjeringen har for sin del regnet med en stigning i det sivile offentlige konsum - skoler, sykehus, bøger osv. - på vel 3,5 % og en stigning i det private konsum på vel 1% i 1954. Langtidsprogrammet forutsetter som årsgjennomsnitt 3,5 % på begge disse områder. Men det betyr ikke at økingen skal være like stor hvert år. Det er grunn til å tro at mulighetene for å øke den alminnelige levestandard vil være bedre om et par år enn den er i dag.

til fra ... som ...
Men en ting er at vi foreløpig ikke har råd til noen stor oppgang i den alminnelig levestandard. Noe annet er det at den bedring som vi kan tillate oss, fullt ut bør komme den jevne mann til gode. Det må ikke bli tale om noen forfordeling til gunst for storbønder, industridrivende og

de forskjellige leddene i omsetningsløvet. Da indeksen for levekostnadene pr. 15. juli ble offentliggjort, satte Regjeringen derfor i gang undersøkelser for å bringe på det rene om det i visse deler av omsetningsapparatet blir tatt for høye avanser. Undersøkelsene har foreløpig omfattet tekstilvarer og konfeksjon, skotøy, egg og fisk. Undersøkelsene skal være ferdig om kort tid. Regjeringen vil så avgjøre om det bør settes i verk tiltak for å presse prisnivået nedover.

X Dette spørsmål har 1. prioritet i dagens politiske situasjon.

Dette med fortjenester på de varer som selges er imidlertid bare én side av prisproblemet. Den andre siden er at vårt ekstraordinært høye investeringsnivå bidrar til å presse prisene oppover. Investeringene ligger totalt sett over det nivå som Langtidsprogrammet forutsetter. Det gjelder

blant annet for bygg- og anlegg, og for investeringene i industrien.

I sin alminnelighet kan en vel si at jo mer vi bruker til investeringer, desto mindre har vi igjen til forbruk. Det er med samfunnet som det er med en familie som f.eks. vil bygge et hus, eller starte en bedrift. Det en ofrer på slike tiltak i form av penger og arbeidskraft, må en i en kortere eller lengre tid betale med mindre daglig forbruk. Norge har etter krigen hatt et høyere investeringsnivå enn noe annet land i Vest-Europa. Med vitende og vilje har vi gått inn for denne linje. Ofrene har vært ytet for å sikre landet en solid økonomisk basis i fremtiden. Vårt produksjonsapparat ville ikke vært så stort som det er i dag hvis opposisjonen hadde fått tilslutning for sitt syn. Men det

har ikke vært meningen at investeringene skulle få et større omfang enn vår økonomi kan make.

Store investeringer fører i første omgang til stor etterspørsel etter investeringsvarer og presser dermed prisene opp på slike varer. Økt investeringsvirksomhet betyr også at vi disponerer større deler av de økonomiske ressurser - ikke minst arbeidskraft - på bekostning av vareproduserende næringer. De økte inntekter som skapes gjennom denne investeringsvirksomhet melder seg snart som økt etterspørsel for de vareproduserende næringer og skaper prisstigningstendenser. Det er vel særlig denne indirekte virkning på prisnivået som er mest karakteristisk for den foreliggende situasjon.

Det er også klart at jo mer en bedrift bruker til

investeringer, desto mindre muligheter har den i første omgang til å selge varene billigere. Prisene må jo være så høye at de kan dekke utgiftene til investeringene.

Det er blitt hevdet at grunnen til prisstigningen ligger i at statens egne investeringer er så høye.

Det dreier seg om høyt prioriterte tiltak som det samfunnsmessig sett er meget betenkelig å skjære ned. I Stortinget er alle partier i prinsippet enig om at investeringene må ned, både av hensyn til utenriksøkonomien og av hensyn til prisene. Men i praksis har det vist seg at representanter for alle partier foreslår større bevilgninger til vegbygging, jernbanebygging, kraftutbygging,

kaianlegg osv. Ikke minst de borgerlige politikere, som så sterkt kritiserer det høye investeringsnivå, er flinke til selv å foreslå større bevilgninger på disse sektorer. De bryr seg lite om å anvise realøkonomisk eller budsjettmessig dekning for sine forslag. De har jo ikke ansvaret. Da er det lett å være flott og i neste omgang klage enda mer over Regjeringens såkalte inflasjonspolitikk. Men jeg synes det bør være en grense for ansvarsløshet og dobbeltspill også for opposisjonen.

Hvis vi først skal ned med investeringene, tror jeg det er de private investeringer som først og fremst bør komme i søkelyset.

Verdens Gang ga i en leder for noen dager siden følgende skildring av hvorledes det private næringslivs

menn resonnerer. (Jeg siterer)

"La meg bruke mitt overskudd eller de penger jeg kan få lånt til å skaffe meg eller min bedrift realverdier, utvide, modernisere, kjøpe maskiner, sette i gang byggearbeider osv. Av disse grunner:

- 1) Pengene synker stadig i verdi, realverdiene stiger.
- 2) Pengene blir gjenstand for en meget hardhendt beskatning til siste öre; maskiner bygg, lagre osv. er derimot nedskrivningsobjekter."

Selvsagt får Regjeringen skylden for at det er slik. Renten skal opp, skattene på de store inntekter ned. Det er den utveg opposisjonen anbefaler. Regjeringens standpunkt er at i den situasjon vi nå er oppe i, må vi søke

å begrense de investeringer som samfunnsmessig sett er av mindre viktighet. Regjeringen vil bruke de virkemidler som er mest gagnlig sett ut fra hele folkets interesser.

Blant de tiltak Regjeringen allerede fra årets begynnelse satte i verk for å begrense investeringene *å næringslivet* skal jeg nevne tre:

For det første *er det blitt vanskeligere* å få byggetillatelse for industribygg og forretningsbygg. Pr. 30. juni i år var det ferre bygg av denne karakter enn på samme tid i fjor.

For det annet ble det i februar i år innført en betydelig tollforhöyelse på importerte maskiner, *(med enkelte av)* den såkalte "maskinanmorkningen". I 1. halvår ble det likevel innført

maskiner for ~~væ~~ 50 mill. kr. mer enn i 1. halvår i fjor. Men sannsynligvis vil "maskinanmerkningen" begrense importen på lengre sikt.

For det tredje har en søkt å stramme kredittmulig-
hetene i de private bankene ved å overføre sparemidler i form
av lån til statsbankene. Denne overføring har skjedd på frivillig grunnlag. Ved dette tiltak har privatbankene fått mindre penger igjen til det private lånemarked, samtidig som Regjeringen har sikret statsbankenes utlån til bligbyggang, kraftutbygging, jordbruk og fiskeri.

La meg også nevne et moment i samband med prisutviklingen som har påkalt stadig større oppmerksomhet. Det gjelder nærings-
ferre
livets stilling til den fri konkurranse. Det er nå meget

Handwritten notes:
atv. de
Borger
Norges
R. 2000 k.
J. 11
M. 11
12. 11
13. 11
14. 11
15. 11
16. 11
17. 11
18. 11
19. 11
20. 11
21. 11
22. 11
23. 11
24. 11
25. 11
26. 11
27. 11
28. 11
29. 11
30. 11
31. 11
32. 11
33. 11
34. 11
35. 11
36. 11
37. 11
38. 11
39. 11
40. 11
41. 11
42. 11
43. 11
44. 11
45. 11
46. 11
47. 11
48. 11
49. 11
50. 11
51. 11
52. 11
53. 11
54. 11
55. 11
56. 11
57. 11
58. 11
59. 11
60. 11
61. 11
62. 11
63. 11
64. 11
65. 11
66. 11
67. 11
68. 11
69. 11
70. 11
71. 11
72. 11
73. 11
74. 11
75. 11
76. 11
77. 11
78. 11
79. 11
80. 11
81. 11
82. 11
83. 11
84. 11
85. 11
86. 11
87. 11
88. 11
89. 11
90. 11
91. 11
92. 11
93. 11
94. 11
95. 11
96. 11
97. 11
98. 11
99. 11
100. 11

varer enn før som er underlagt direkte offentlig prisregulering. Da vi hadde en mer omfattende regulering av prisene, understreket opposisjonens talsmenn stadig at prisene måtte slippes fri, slik at den fri konkurranse kunne gjøre seg gjeldende. Det ble påstått at prisreguleringen bare bidro til å holde prisene på et høyt nivå. Men er det noen av oss som har inntrykk at at det på noe område foregår en virkelig konkurranse? Jeg tror at historien fra Skien er karakteristisk. Der var det en kjøpmann som reduserte prisene på noen av sine varer. Det ble nærmest oppfattet som illojalitet fra hans kollegers side. Slik er sikkert forholdet også andre steder og innen de fleste bransjer. Merkelig nok _____ får Regjeringen ansvaret også for dette. Jeg kunne ha lyst til å spørre hva vil opposisjonen at

Regjeringen skal foreta seg for å øke konkurranselysten mellom de næringsdrivende?

Jeg går over til et annet spørsmål som sikkert vil stå i sentrum av den politiske debatt i månedene som kommer, nemlig det nordiske samarbeid.

Rundt om i verden foregår en utvikling som tvinger de små land til å stå sammen for å hevde seg. Den tekniske utvikling går fantastisk fort i våre dager. Vi lever i jetflyenes og atomkraftens tidsalder. Avstanden i tid mellom verdenshjørnene forkortes ustanselig. De tekniske enheter krever stadig større kapitalinvesteringer, og masseproduksjonen fortrenger i stigende utstrekning annen produksjon.

Dannelsen av Det nordiske Råd var et stort skritt på vegen framover. Den beslutning som Det nordiske Råd fattet i Oslo betegner en nye milepel i det nordiske samarbeid. Ikke fordi den kan få øyeblikkelige praktiske konsekvenser. Men fordi den slår fast den prinsipielle enighet som nå hersker mellom de tre land om straks å gå i gang med å legge forholdene til rette for opprettelse av et felles nordisk marked på så store områder som mulig, at man tar opp arbeidet for å avvikle tollavgifter og handelsrestriksjoner ved de nordiske lands grenser. Videre ^(slår vedtaket fast at vi skal) ta opp konkrete samarbeidsoppgaver, som f.eks. utbygging av den elektriske kraften i de nordiske land. Det som er hensikten med det nordiske samarbeidet er at det samlet skal styrke hvert enkelt land. Men det utelukker

Det skaper behov for større markeder, for større økonomiske enheter og for samarbeid mellom flere land. Det er en utvikling som går for seg overalt i verden. Mest illustrerende er samarbeidet innen Det britiske Samveldet, Kull- og Stålsammenslutningen Frankrike-Vest-Tyskland, tollunionen BENELUX og tollunionen Frankrike-Italia, og mellom landene i det vi kaller Östblokken.

De nordiske land har sosialistiske regjeringer som stort sett fører en økonomisk politikk etter de samme hovedlinjer. Hvert land er en for liten enhet til å få i stand rasjonell arbeidsdeling og rasjonell produksjon. De nordiske folk har svært mye til felles i språk, historie og kultur og de føler seg som brødre. Nettopp mellom disse land er et samarbeid helt naturlig.

naturligvis ikke at det på enkelte områder kan føre med seg ulemper for ett eller to av de tre land. Fra norsk side er det særlig sterke betenkeligheter til stede fra en del industrier som frykter for at de ikke er konkurransedyktige overfor svensk og dansk industri, og derfor er redd for å miste den tollbeskyttelse de nå har. Et felles nordisk marked kan for disse industrier føre til vanskeligheter. Det er klart at det kan skape et alvorlig problem. På den annen side må en ikke glemme at hensikten med et felles marked er at det skal ^{skaffe}forbrukerne billigere varer, det skal holde kostnadsnivået i de nordiske land nede og derved trygge deres konkurransevne overfor andre land. Overgangsulempene må her veies mot de langsiktige fordelene. Samtidig må en ved andre midler søke å holde den fulle sysselsetting oppe. Og her kommer da etter

norsk oppfatning en forsering av kraftutbyggingen inn som en utslagsgivende faktor. Den billige norske kraften kan danne grunnlaget både for ny industri og for styrking av den industri vi har. Vi er klar over at vi gjennom etableringen av det nordiske samarbeid tar en risiko ved å etablere et slikt samarbeid. ^{Men} Et lite land som Norge kan ikke isolere seg. Vår trygghet for fremtiden ligger i samarbeid med de land vi har felles interesser med og i tilpasning til den tekniske og økonomiske utviklingen ute i verden.

I Norge er spørsmålet om det nordiske samarbeid foreløpig et partipolitisk stridsspørsmål. Alle de borgerlige partier er gått mot beslutningen i Det nordiske Råd. Jeg føler meg overbevist om at de borgerlige partiers motstand mot sam-

arbeidet ikke kan opprettholdes i det lange løp. Det økonomiske livs lover kan ingen i lengden gå på tvers av.

Jeg har omtalt arbeiderbevegelsens samarbeid i Skandinavia og det nordiske samarbeid fordi det er det som i øyeblikket opptar oss mest. Men for oss sosialister er dette samarbeid også et ledd i vår internasjonale politikk. Vi mener at målet må være, gjennom forhandlinger om alle tvistesporsmål, å avskaffe spenningen i verden og komme fra til et fredelig samarbeid. Det er plass for mange styreform i verden, og man må respektere den styreform et folk selv velger. Men tross disse ulike styreform er det et skrikende behov for samarbeid i internasjonalt anerkjente former. Det er det eneste som kan bringe den kalde krigen til opphør og legge grunnlaget for en fredelig

utvikling. I dette fredelige samarbeidet er det av vesentlig betydning at de enkelte land som har felles interesser finner hverandre og bygger opp sin del av verden. Vi håper at det nordiske samarbeidet på denne måten kan bli et mønster for andre land som strever med liknende problemer.